

Budapesti Levéltári Mozaikok

2021/14. szám (régi sorozat 41. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2021.14](https://doi.org/10.56045/BLM.2021.14)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/15/leveltari-mozaikok-41/>

V. LÁSZLÓ ZSÓFIA

A bajba jutott kéményseprő és a hős tűzoltó. *Egy kitüntetési ügy 1917-ből*

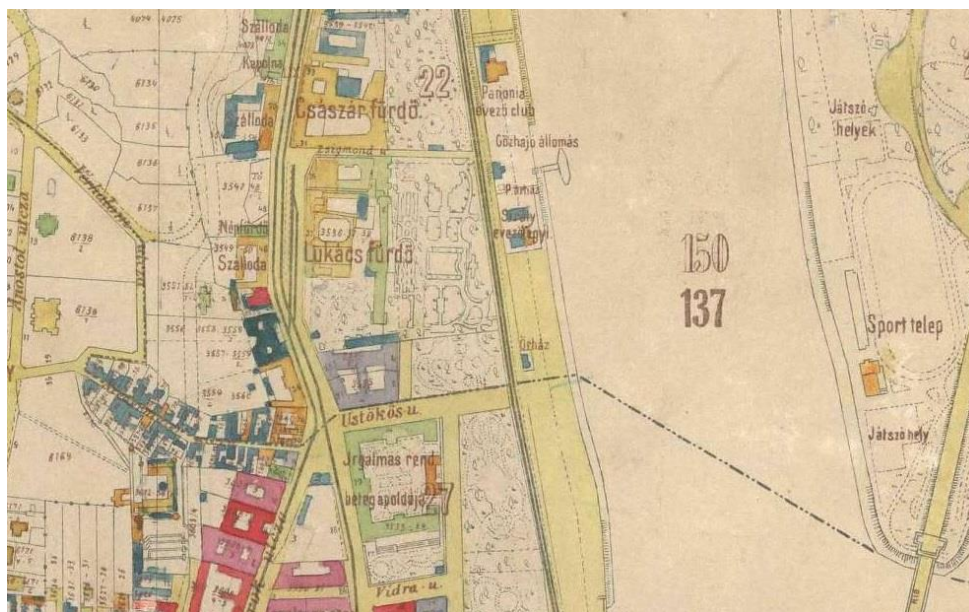
Az 1917-ben a sajtóban nagy figyelmet kiváltó esetet és szereplőit kutatta a cikk írója. Rámutat az újságokban megjelent és a levéltári források adatai közötti eltérésre. Történt, hogy a Lukács Fürdő kéményét tisztító kéményseprőt a tűzoltók mentették meg, ugyanis a fürdő fűtői nem tudtak a kéményseprésről, s a kazánba befűtöttek. A kéményseprő Generál Sándor neve a későbbiekben főleg bűncselekmények, valamint 1928-ban egy hasonló egri baleset kapcsán bukkan fel. Mindkét esetben a mentésben résztvevő tűzoltót kitüntették.

Kulcsszavak: *Lukács Fürdő, tűzoltó, tűzoltóság, kéményseprő, 1917, sajtó, sajtónyilvánosság, kitüntetés*

Vadkerti József tűzoltó „emberéletnek saját élete veszélyeztetésével véghezvitt megmentése”¹ elismeréseként 1917. november 13-án ezüst érdemkereszt kitüntetést vehetett át, szőlt a száraz hír a Budapesti Közlönyben. Vajon milyen hőszes tettet hajtott végre a bátor tűzoltó? A Budapest Székesfőváros Tanácsának és Főpolgármesterének iratai² között található előterjesztésekből választ kapunk erre a kérdésre, és megismerhetjük a korban nagy sajtónylvánosságot kapott eset részleteit, valamint a szereplők későbbi sorsát is.

Kéményseprő a fürdő tetején

1917. április 4-én este két kéményseprő érkezett a Lukács Fürdőbe, hogy a gépház kéményét kitisztítsák. Egyikük, a 19 éves Generál Sándor a kémény belsejébe mászott, és ott elkezdte a munkát. Szerencsétlenségére a gépház dolgozóit nem értesítették az ottlétükről, ezért a fűtők begyűjtötták a kazánba. Generál a gyorsan átforrósodó és fűstölő bádoggkéményben már nem mert leereszkedni, hanem felmászott a 28 m magas építmény tetejére. A sajtóban megjelent hírek szerint társa a tüzet látva megijedt és ahelyett, hogy segítséget hívott volna, elszaladt, sorsára hagyva Generált. Ő a kémény tetején ülve kiabált, de a város zaja elnyomta a hangját. A fürdő ugyanis a forgalmas Zsigmond utcában (a mai Frankel Leó utca) található, ahol a korban már villamos is járt. A segélykiáltásokat így órákig senki sem hallotta meg. Végül éjjeli 1 órakor vette észre egy arra járó rendő, aki kihívta a tűzoltókat. Ők a nehéz körülmények ellenére végül szerencsésen lehozták a bajba jutott kéményseprőt.

1. kép. A Lukács Fürdő és környéke, 1908.

([BFL Gyűjtemények. Térképtár. Budapest \(székes\)főváros tervei. Budapest áttekintő térképei \(XV.16.e.251\) Nr. 75](#))

¹ Budapesti Közlöny, 1917. november 27. (51. évfolyam, 274. szám) 1. p.

² Budapest Főváros Levéltára (BFL) Budapest Székesfőváros Főpolgármesterének iratai. Általános iratok (IV.1402.b) 260/1917.; BFL Budapest Székesfőváros Tanácsának iratai. Tanácsi Ügyosztályok iratai (IV.1407.b) I. 4558/1917

A szenzációszámba menő esettel a sajtó is foglalkozott, de az előterjesztés és a sajtóhírek több ponton ellentmondanak egymásnak. Sajnos a tűzoltóság tüzeseti jegyzőkönyvei, illetve a rendőrség vizsgálati anyaga nem maradt fenn, ezért ma már nem rekonstruálhatóak pontosan az események.

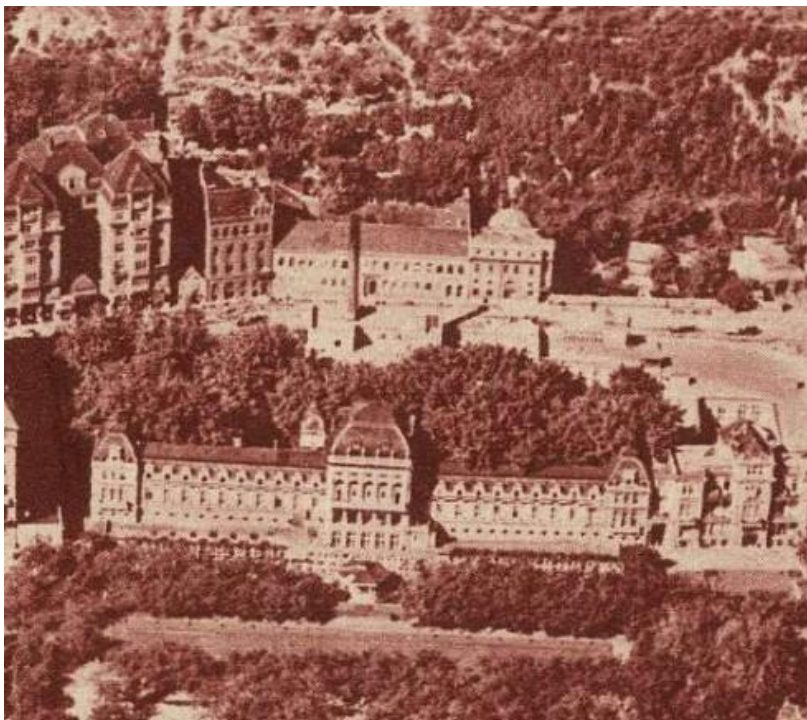
Az egyik ilyen ellentmondás a helyszínnel kapcsolatos. Az előterjesztésben a Lukács Fürdő, a sajtóban a Császárfürdő gépházát említik. A két fürdő ugyan egymás szomszédságában áll, de a korban önálló intézmények voltak. Mivel azonban a leghitelesebb forrás, a tűzoltóparancsnok kitüntetési előterjesztése a Lukács Fürdőt említi néhány nappal az eset után, valószínűsíthetjük, hogy ott történt az eset, a sajtó képviselői pedig egymástól vették át a hibás információt. A század elejéről származó képeken egyébként jól kivehető egy-egy magas kémény mindkét fürdő épületén.

A másik ellentmondás a mentéssel kapcsolatos. Ami bizonyos, hogy a kémény olyan magas volt, hogy a tűzoltók létrájáról nem érték el az addigra a füsttől már félájult Generált. Az előterjesztés szerint Vadkerti József tűzoltó ekkor a létra legfelső fokára állva kötelet kötött a szerencsétlenül járt kéményseprő derekára, amit a létrához erősített. Így kibiztosítva, Generál lábait a kéményből kiemelte és azokat fokról fokra helyezve segítette le a bajba jutott kéményseprőt a földre.

2. kép. A Lukács Fürdő Duna felőli épületszárnya a háttérben füstölgő kéménnyel.
([Zempléni Múzeum, Szerencs, lelt. sz. 0105982](#))

3. kép. A Lukács Fürdő épületei, 1934.
([FSZEK Budapest Gyűjtemény lelt. sz.: bibFSZ01487188](#))

Budapest székesfőváros főpolgármestere.

Előadói iv.

4025 ..... szám
1917 .....
..... ügyintézői szám.

Együttel elintéztett számok:

A kiadót utasításon kívül a kezelő hivatalnak adott egyéb utasítások:

Tárgy:
Nagyvilágos Belsőminiszter Úr !

A kötelességtudás és hivatásnak megfelelően álló egyesületi főfelügyelő József Vadkerti hivatalos tűzoltó beosztást vagyok bitor jelen soraimmal. Nagyvilágosnak nagybecsű figyelmébe ajánlani, kérem Nagyvilágosodat, hogy a nevezetnek legfelsőbb kitüntetés iránt a szükséges lépéseket megtenni módosítsa.

A hírlapoknak nevezett dícséret cikkeiből talán Nagyvilágosod előtt is ismeretes, hogy folyó évi április hó 4-én a II. ker. önk. egy General Gándor nevű 19 éves kéményseprőt mentett le a Szt. Lukács fürdő épületének 28 m. magas bűzös kéményének tetejéről, a hová az a kémény seprőse alkalmából felmászott, de azután

Kiadóba érkezett:	Letisztázta:	Összegezte:	Kiadta:
			27/1

Képz. nyomat. XVII. sz. 1. sz.

260/1917

1. sz. dokumentum. Vadkerti József kitüntetési javaslata (BFL IV.1402.b 260/1917 1-4. p.)

A sajtó nem elégedett meg ezzel a mentéssel, hanem sokkal látványosabb, filmkockákra illő eseménysort rögzített. A *Pesti Hírlap* az olvasóközönség tudomására hozta, hogy a tűzoltók a „kéményhez [...] nem tudtak hozzáférni. Fákat kellett kivágni és csak azután közelíthették meg.”³

Az *Est* beszámolója szerint ezután:

„Egy bátor tűzoltó kimászott a létra legutolsó fokára, egy erős kötél egyik végét megkötötte azon, a másik végét pedig feldobta a kéményseprősegédnek. Generálban még volt annyi erő, hogy megfogta a kidobott kötelet, a másik véget a tűzoltó utasítása szerint erősen megkötötte a derekán és aztán leugrott. Ilyen módon függve maradt a levegőben, mire aztán a tűzoltó, mint valami levegőbeli úszómester, szépen felhúzta magához az elalélt fiút és karjába véve levitte a földre.”⁴

A kéményseprő zűrös utóélete

Generált a sajtó szerint súlyos állapotban azonnal kórházba szállították. Sajnos a Budapesti Országos Mentőegyesület mentőnaplóiiban és a szomszédos Budai Irgalmasrendi Kórház irataiban sincs feljegyzés az esetről,⁵ Generál további sorsáról annyit mégis bizonyosan tudunk, hogy túlélte a füstmérgezést. 1919-ben ugyanis újra feltűnik a levéltári iratokban, de ekkor egy egészen más szerepben: lopásért letartóztatták. A fennmaradt fogolytörzskönyvi bejegyzés⁶ alapján megtudhatjuk, hogy a 173 cm magas, erős testalkatú, barna hajú, szürke szemű, pirospozsgás arcú fiatalember Egerben született 1899. július 24-én. Hat elemi elvégzése után tudott írni és olvasni, de vagyona és felesége nem volt. Budán az Úri utca 19. szám alatt, a korábbi megyeháza épületében lakott, kéményseprőként dolgozott, és vöröskatonaként is szolgált. 1919. április 14-én tartóztatták le⁷ lopásért és rablásért, amiért néhány nappal később a Forradalmi Törvényszék három év fegyházra ítélte. A büntetését azonban nem töltötte le, 1920-ban újfent lopásért került a rendőri szervek figyelmébe. A *Miskolci Újság* „hírhedt betörő és zsebtolvaj”-ként írt róla, aki egy pályaudvari lopásokra és üzletek feltörésére szakosodott banda tagja volt.⁸

³ Élet és halál között. *Pesti Hírlap*, 1917. április 5. (39. évfolyam 91. sz.) 8. p.

⁴ Hét óra hosszat a Császárfürdő kéményén. *Az Est*, 1917. április 5. (8. évfolyam 91. sz.) 6. p.

⁵ BFL Budapesti Önkéntes Mentőegyesület iratai. Mentőszolgálati naplók (X.201.a); BFL Irgalmas Rend Nyilvános Jellegű Budapesti Kórházának iratai (VIII.1115). A szintén közeli Szent Margit és Szent János Kórház korabeli betegfelvételi iratai pedig nem maradtak fenn.

⁶ BFL Tanácsköztársaság. Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogházának iratai (XVI.3) 585/1919 sz. fogolytörzskönyvi bejegyzés.

⁷ A fogolytörzskönyvben helytelenül 1914-es évszám szerepel, de a többi adatból egyértelmű, hogy csak elírásról van szó.

⁸ Elfogtak egy vasúti tolvajbanda vezérét. *Miskolci Napló*, 1920. április 29. (20. évfolyam 100. sz.) 3. p.; Egy letartóztatott vasúti zsebtolvaj bűnlajstromából. Uo. 1920. április 30. (20. évfolyam 101. sz.) 4. p. Azt, hogy ugyanarról a személyről van szó, megerősíti a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék büntetőperes iratainak mutatókönyve (BFL VII.5.c), ahol 13970/1920 számon szerepel Generál Sándor kéményseprő ügye, akit lopásért fogtak perbe.

Törzskönyvi szám: 585

1. Vezeték- és keresztnév: *Generál Sándor*

2. Nefeladati név: *Generál Sándor*

3. Személyleírás:

Születési hely: *Budapest*
 Születési idő: *1893. április 16.*
 Anyja: *Anna*
 Apja: *Árpád*
 Anyja születési helye: *Budapest*
 Apja születési helye: *Budapest*
 Anyja születési ideje: *1865*
 Apja születési ideje: *1865*

4. Személyi viszonyai:

1919. április 16. d. u. 30.

5. Családi állása:

6. Foglalkozása:

7. Műveltségi fok:

8. Egyéb adatok:

9. Egyéb adatok:

10. Egyéb adatok:

11. Egyéb adatok:

12. Egyéb adatok:

13. Egyéb adatok:

14. Egyéb adatok:

15. Egyéb adatok:

16. Egyéb adatok:

17. Egyéb adatok:

18. Egyéb adatok:

19. Egyéb adatok:

20. Egyéb adatok:

21. Egyéb adatok:

22. Egyéb adatok:

23. Egyéb adatok:

24. Egyéb adatok:

25. Egyéb adatok:

26. Egyéb adatok:

27. Egyéb adatok:

28. Egyéb adatok:

29. Egyéb adatok:

30. Egyéb adatok:

31. Egyéb adatok:

32. Egyéb adatok:

33. Egyéb adatok:

34. Egyéb adatok:

35. Egyéb adatok:

36. Egyéb adatok:

37. Egyéb adatok:

38. Egyéb adatok:

39. Egyéb adatok:

40. Egyéb adatok:

41. Egyéb adatok:

42. Egyéb adatok:

43. Egyéb adatok:

44. Egyéb adatok:

45. Egyéb adatok:

46. Egyéb adatok:

47. Egyéb adatok:

48. Egyéb adatok:

49. Egyéb adatok:

50. Egyéb adatok:

51. Egyéb adatok:

52. Egyéb adatok:

53. Egyéb adatok:

54. Egyéb adatok:

55. Egyéb adatok:

56. Egyéb adatok:

57. Egyéb adatok:

58. Egyéb adatok:

59. Egyéb adatok:

60. Egyéb adatok:

61. Egyéb adatok:

62. Egyéb adatok:

63. Egyéb adatok:

64. Egyéb adatok:

65. Egyéb adatok:

66. Egyéb adatok:

67. Egyéb adatok:

68. Egyéb adatok:

69. Egyéb adatok:

70. Egyéb adatok:

71. Egyéb adatok:

72. Egyéb adatok:

73. Egyéb adatok:

74. Egyéb adatok:

75. Egyéb adatok:

76. Egyéb adatok:

77. Egyéb adatok:

78. Egyéb adatok:

79. Egyéb adatok:

80. Egyéb adatok:

81. Egyéb adatok:

82. Egyéb adatok:

83. Egyéb adatok:

84. Egyéb adatok:

85. Egyéb adatok:

86. Egyéb adatok:

87. Egyéb adatok:

88. Egyéb adatok:

89. Egyéb adatok:

90. Egyéb adatok:

91. Egyéb adatok:

92. Egyéb adatok:

93. Egyéb adatok:

94. Egyéb adatok:

95. Egyéb adatok:

96. Egyéb adatok:

97. Egyéb adatok:

98. Egyéb adatok:

99. Egyéb adatok:

100. Egyéb adatok:

2. sz. dokumentum. Generál Sándor fogolytörzskönyvi bejegyzése, 1919.
 (BFL Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogházának iratai. Törzskönyv (XVI.3) 585/1919)

Bár nem egyértelmű, hogy ugyanarról a személyről van szó, mindenesetre érdekes, hogy az 1920-as években Egerben feltűnik egy kéményseprő Generál Sándor néven. 1928-ban az *Egri Népiújság* ráadásul egy az 1917-eshez hasonlóan kezdődő esetről adott hírt. A kéményseprő elmulasztotta bejelenteni a munkáját, aminek ekkor szerencsére nem lett a korábbi balesethez hasonlóan súlyos következménye:

„Tűzilárma az Almagyar utcán.

Tegnap délután telefonon értesítették a tűzoltóságot, hogy az Almagyar utcában az egyik ház teteje kigyulladt. A tűzörség lajtokkal, fecskendővel felszerelve, azonnal kivonult s csak amikor már a helyszínre értek, derült ki, hogy az alarmirozás nem volt egyéb, mint pusztán vaklárma: az egyik házban kéményt égettek s a kéményseprő, Generál Sándor, elmulasztotta azt előzetesen bejelenteni.”⁹

A hős tűzoltó

A történet másik szereplőjének további sorsáról szintén több levéltári irat tanúskodik.¹⁰ Vadkerti József tűzoltót a sikeres mentésért Budapest Székesfőváros Tanácsa 200 korona

⁹ *Tűzilárma az Almagyar utcán*. *Egri Népiújság*, 1928. június 28. 3. p.

¹⁰ A legtöbb adatot a székesfővárosi tisztviselők és alkalmazottak nyilvántartásai között található személyi lapja tartalmazza, amelyen a személyes adatokon kívül nyomon követhetők előmenetelének állomásai, fizetésének

pénzjutalomban részesítette,¹¹ majd a tűzoltóparancsnok javaslatára a főpolgármester 1917. szeptember 20-án felterjesztette a belügyminiszternek kitüntetésre. A Minisztertanács 1917. október 19-ei ülésén elfogadta és továbbította Vadkerti József kitüntetésének felterjesztését az uralkodóhoz.¹² 1917. november 13-ai határozatával az uralkodó ezüst érdemkeresztet adományozott Vadkertinek. A Székesfővárosi Tűzoltóparancsnokság főparancsnoka, Janicsek Andor 1917. december 29-én kelt levelében már arról tájékoztatta a főpolgármester-helyettest, hogy ünnepélyesen feltűzte az érdemrendet. Az áprilisban kezdődő történet ezzel véget ért, de Vadkerti pályája nyomon követhető a *Fővárosi Közlönyből* és a BFL irataiból.

Vadkerti József 1877. február 27-én¹³ született a Komárom megyei Udvardon,¹⁴ hat elemít végzett, és a fővárosi szolgálatát megelőzően földművesként dolgozott. 1898 és 1901 között a cs. és kir. 5. huszárezredben szolgált, ahol szakaszvezetői rangot ért el. 1902. május 12-én tűzoltó csővezetőként lépett a főváros szolgálatába, és lassan, de biztosan haladt előre a hivatali ranglétrán. 1913-ban elvégezte a tűzoltó altiszti tanfolyamot, 1921-ben a polgármester tűzoltó szakaszvezetővé, 1923-ban őrmesterré nevezte ki.¹⁵ 1927-ben a belügyminiszter negyed százados működéséért díszéremmel jutalmazta, ekkor a *Magyarság* Képes melléklete egy portrét is közölt róla.¹⁶

4. kép. Vadkerti József tűzoltó 1927-ben.
(*Magyarság* melléklete, 1927. október 13. 23. szám 13. p.)

változása, kitüntetései is. BFL Székesfővárosi tisztviselők és alkalmazottak nyilvántartásainak gyűjteménye (IV.1420.m) Vadkerti József

¹¹ BFL IV.1407.b Budapest Székesfőváros Tanácsának iratai. Tanácsi Ügyosztályok iratai I. 4558/1917

¹² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) Miniszterelnökségi levéltár (K27) A Minisztertanácsi 1917. október 19-ei jegyzőkönyve 14–15. p. Digitalizálva: [MNL OL W 12](#).

¹³ Avagy a nyilvántartás kézzel javított adata szerint február 23-án.

¹⁴ Udvard ma Szlovákia része, Dvory nad Žitavou, Nyitrai kerület, Érsekújvári járás.

¹⁵ *Fővárosi Közlöny*, 1921. február 11. (32. évfolyam 6. szám) 213. p.; *Fővárosi Közlöny*, 1923. január 12. 112. p.

¹⁶ *Budapesti Hírlap*, 1927. július 24. 14. p.; *Magyarság* melléklete, 1927. október 13. 13. p.

1906-ban kötött házasságot Horváth Katalinnal, de a személyi lapján gyermekek nem szerepelnek. 1926-ban a IX. kerületi Gróf Haller utca 82. szám alatt lakott,¹⁷ 1929-ben pedig már Pestszentlőrincen a Ráday utca 28. szám alatt, majd 1931-től a Ráday utca 70-ben.¹⁸ 1937-ben a polgármester őrmesteri rangban nyugdíjazta egy hosszú, érdemekkel teli pálya végén.¹⁹

3. sz. dokumentum. Vadkerti József személyi lapja (BFL IV.1420.m Vadkerti József)

Impresszum Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint,
Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921

¹⁷ Fővárosi Évkönyv az 1926. évre. A székesfőváros közigazgatási hivatali, intézeti és üzemi személyzetének névjegyzéke az állások szerint csoportosítva. Budapest, 1926. 247., 422. p.

¹⁸ Fővárosi Évkönyv az 1929. évre (Budapest, 1929) Javadalmi őrségi legénység betűsoros névjegyzéke 403. p.; Fővárosi Évkönyv az 1931. évre (Budapest, 1931) Tűzoltóság betűsoros névjegyzéke. 416. p.

¹⁹ Fővárosi Közlöny, 1937. június 18. (48. évfolyam, 33. szám) 1121. p.